Gheorghe Şincai – ctitor al şcolii româneşti din Transilvania

Prof. IOANA MĂRCUŞ
Liceul Pedagogic „Gheorghe Şincai," Zalău

Pregătirea şi şcolile pe care le-a urmat Gheorghe Şincai au avut un scop: să ridice nivelul de învăţătură al ţăranilor. „*Dacă masele acestea de truditori ar avea ştiinţă de carte, nu s-ar mai lăsa tot timpul umilite şi obidite, nu ar mai trăi în această revoltătoare stare de nedreptate*" - spunea el.

Ca să ai de unde da altora învăţătură însă, trebuie să fii tu însuţi învăţat.

Şcolile prin care trecuse Şincai îl pregătiseră pentru catedră şi amvon, dar inima lui bătea exclusiv pentru catedră.

În anul şcolar 1773-1774, Gheorghe Şincai a ajuns la Blaj în calitate de profesor de poetică şi retorică la gimnaziul înfiinţat în anul 1754 de episcopul Petru Pavel Aaron – Blajul fiind în această perioadă cel mai important centru politic şi cultural al românilor.

Venirea lui Şincai la catedră coincide cu preocupările pentru reorganizarea învăţământului din imperiu care se realizează pe baza legii lui Ignatius von Felbiger care a intrat în vigoare la 6 decembrie 1774, vizând modernizarea învăţământului şi racordarea lui la ideile filozofice, morale şi politice ale vremii.

În jurul anilor 1780, când Gheorghe Şincai s-a hotărât să se dedice învăţământului, starea acestuia în Transilvania nu era tocmai strălucită.

Numărul şcolilor era foarte mic, dascălii erau slab pregătiţi, iar „*domnii de pământ*" se opuneau pe toate căile posibile instrucţiei copiilor de iobagi români. Şcolile existente nu aveau baza materială necesară.

Revenit la Blaj, Gheorghe Şincai a fost numit catihet şi director al Şcolii Normale, iar din 1784 a fost numit director al şcolii naţionale greco-catolice din întreg principatul Transilvaniei, funcţie pe care a îndeplinit-o vreme de un deceniu, până în 1794, timp în care a avut în faţă câteva obiective generoase şi de adâncă implicare patriotică.

Gheorghe Şincai a semănat şcoli pe întreg cuprinsul Transilvaniei în calitate de director al lor. Mergea din sat în sat, pe jos sau cu căruţa, căuta casa potrivită pentru şcoală şi omul potrivit pentru înălţimea misiunii, statea de vorbă cu sătenii, îndemnându-i să-şi dea copiii la carte. În felul acesta a avut

BDD-A19301 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 20:14:15 UTC)

posibilitatea să cunoască pe viu marile probleme sociale şi politice ale timpului, să vadă adevărata situaţie a ţăranului român.

Gheorghe Şincai a deschis şcoli şi în Sălaj, printre acestea se numără şi cea de la Băseşti, căreia i s-a conferit statutul de unitate şcolară trivială, cu un program de studii mai amplu decât cel aplicat în şcolile naţionale (poporale).

Această şcoală dobândeşte un asemenea prestigiu, încât tinerii dornici să îmbrăţişeze cariera preoţească sau didactică nu erau înscrişi la Şcolile Blajului fără un atestat (testimoniu) din partea învăţătorului de la Băseşti, Ioan Bogdan, prin care se confirma urmarea cursurilor şi însuşirea disciplinelor predate aici.

Până aproape de 1830, Şcoala Normală din Băseşti, cu toate limitele sale, rămâne un important factor de cultură în nord-vestul Transilvaniei, într-un timp în care învăţământul românesc din Ardeal se afirma cu greu din cauza exploatării sociale şi naţionale la care era supusă populaţia românească de către regimul austriac.

De aceea, în câţiva ani, Gheorghe Şincai a deschis peste 300 de şcoli, ridicându-le numărul total la 376, cu mult peste prevederile oficiale.

A inspectat toate cele 376 de şcoli de câte 3 ori, fiind foarte exigent şi cu sine şi cu ceilalţi. Rapoartele înaintate de el sunt emoţionante şi unele tonalităţi din ele vor răzbate mai târziu în cele ale revizorului şcolar Mihai Eminescu. El a luptat pentru drepturile dascălului: salariu, locuinţă, dar şi pentru ridicarea nivelului de pregătire.

La venirea lui Gheorghe Şincai în fruntea învăţământului românesc transilvan, dascălii şcolilor erau recrutaţi din rândurile diecilor bisericeşti sau ale preoţilor şi aveau misiunea să-i înveţe pe copii doar ocinaşele (rugăciuni de dimineaţă şi de seară), câteva cântări bisericeşti şi, unde se putea, scrisul şi cititul. Spunem acestea deoarece nu toţi dascălii ştiau să scrie şi să citească. Lucrul acesta convenea oficialităţilor. De aceea, strădaniile directorului de a îmbunătăţi condiţiile de funcţionare a şcolilor şi de ridicare a nivelului de pregătire a dascălilor prin cursuri speciale de 6 săptămâni, au început să fie privite chiorâş.

Lui Gheorghe Şincai i se plătea un salariu anual de 400 de florini din fondul de instrucţie al guvernului transilvan, la care se adăugau şi cheltuielile de drum pentru inspectarea şcolilor. Salariul era destul de bun şi fusese obţinut prin luptă tenace de către director, dar nu se va mai da şi directorilor care îi urmează lui Gheorghe Şincai.

Una din preocupările de seamă ale lui Gherghe Şincai în perioada lui didactică a fost redactarea câtorva manuale şcolare de mare trebuinţă. El se mândrea cu această realizare a vieţii lui şi în ***Elegie***:

„... Spune-voi ce binefaceri
Eu am făcut pentru-a naţiei mele cultură şi cinstire.

BDD-A19301 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 20:14:15 UTC)

Iată: scosesem Gramatica mea şi-ale mele Principii
Şi-Abecedarele două Normatice intitulate.
Am dezvoltat şi doctrina lui Crist mai pe larg decât fuse
Cartea aceasta lăsată cândva românilor noştri.
O Aritmetică bună lipsea în şcolile ţării
M-am ostenit ca s-o fac şi pe asta din nou ... "

Într-adevăr, în 1783 Gheorghe Şincai a scos ***Gramatica latino-română*** cu adnotări şi exemplificări în latină şi română, destinate elevilor şcolii de normă şi ai gimnaziului blăjean.

În acelaşi an, a tipărit un abecedar bilingv, în română şi germană, intitulat ***A.B.C. sau Alphavit pentru folosul şi procopsala şcoalelor normalesci a neamului românesc.***

Acest abecedar era o expresie a interesului Curţii vieneze pentru culturalizarea cetăţenilor din imperiu, pentru ridicarea conştiinţei lor civice, indiferent de confesiune şi naţionalitate.

„Ratio educationis" acorda tuturor naţionalităţilor libertatea de a se servi de limba proprie în şcoală, dar pretindea să se înveţe totodată şi limba germană ca limbă oficială în stat. Instrumentul principal pentru punerea în aplicare a acestei idei îl constituiau manualele şcolare. Ele trebuia să fie manuale unice, redactate întâi în limba germană, apoi traduse în celelalte limbi şi publicate în ediţii bilingve.

Cel de-al doilea abecedar, nesemnat, dar cu siguranţă al său, intitulat ***Alfavit sau Bucoavnă pentru folosul şi procopsala şcoalelor neamului Românescu*** - este tipărit în latină-germană-maghiară-română.

Acesta reflecta stadiul superior la care ajunsese şcoala românească şi gradul de pregătire a dascălilor. Blăjenii aveau ambiţia frumoasă de a-şi vedea şcolile ridicate la nivelul şcolilor străine din imperiu, iar limba latină era obligatorie pentru fiecare cetăţean.

O lucrare didactică cu care Gheorghe Şincai se mândrea ori de câte ori venea vorba de manuale şi de şcoală era ***Catehismul cel mare, cu întrebări şi răspunsuri, alcătuit şi întocmit pentru folosul şi procopsala tuturor şcoalelor normăleşti a neamului românesc***, a apărut la Blaj, în 1783. A fost utilizat ca manual până la 1850, nu de către elevi, deoarece depăşea cu mult puterea lor de înţelegere, cât mai ales de către clerul românesc, care trebuia să depună un examen riguros de doctrină înainte de hirotonire.

Aici el atinge o problemă deosebit de modernă şi anume că limba trebuie îmbogăţită prin eforturi unanime, de aceea a introdus elemente neologice, necunoscute cititorului de rând.

BDD-A19301 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 20:14:15 UTC)

În 1785, Şincai a tipărit la Blaj o ***Îndreptare către aritmetică, întâia parte, alcătuită şi întocmită pentru folosul şi procopsala tuturor şcoalelor normăleşti a neamului românesc***. Chiar dacă nu este prima aritmetică, aşa cum îi place lui Şincai să creadă, este de o însemnătate incontestabilă.

Şincai introduce aici, nume de monede, unităţile de măsurare a timpului, a vinului, a grânelor, a lemnelor.

Toate acestea pun în lumină interesul autorului pentru relaţiile economice noi dintre românii din toate provinciile istorice româneşti. Este evident faptul că el se folosea de problema unităţilor de măsură în aşa fel încât, să provoace conştiinţa unităţii de neam a românilor de pretutindeni.

El începea lucrul acesta de la nivelul tineretului şcolar pentru ca lucrarea să fie mai trainică pe parcurs.

Gheorghe Şincai a dat elevilor şi dascălilor ceea ce nu avuseseră până acum: un îndreptar modern în procesul complex de instruire şi educare a tineretului - manualul şincaian.

Începutul a fost greu şi multe din lucrările lui au fisuri. Dar zelul lui, pregătirea şi competenţa îi sunt recunoscute de toată lumea, care înţelegea sensul străduaniilor ce le depunea. Sunt recunoscute şi oficial.

Un tablou al şcolarizării din anul 1795 cuprinzând şcolile normale, principale şi triviale totalizează un număr de 1062 de elevi români, iar în 1796 de 1604. Cifrele sunt relative, dar ele sunt ilustrative pentru avântul pe care-l luase ideea de şcoală în rândurile populaţiei româneşti în numai 40 de ani.

Meritul cel mai mare în epocă îi revine, incontestabil, lui Gheorghe Şincai. Singurul dintre toţi reprezentanţii Şcolii Ardelene, care şi-a pus la temelia învăţământului românesc din Transilvania cam 15 ani de viaţă şi trudă.

El rămâne un deschizător de drumuri în pofida resurselor materiale precare ce-i stăteau la dispoziţie şi a pregătirii modeste a diecilor ce-l ajutau în demersul său didactic.

Ideile şi iniţiativele sale vor rodi peste ani şi se vor regăsi în ceea ce vor întreprinde mai târziu Gh. Lazăr şi I.H. Rădulescu în Ţara Românească şi Gh. Asachi în Moldova.

La 250 de ani de la naştere, Gheorghe Şincai rămâne o personalitate de primă mărime a învăţământului şi spiritualităţii româneşti, cel mai cunoscut dintre reprezentanţii Şcolii Ardelene, deschizând drum elitelor de la 1848 şi dând speranţe tuturor celor care vorbeau şi simţeau româneşte.

BDD-A19301 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 20:14:15 UTC)

BIBLIOGRAFIE

❖ Nicolae Iorga, ***Istoria învăţământului românesc***. Bucureşti, 1928.

❖ S. Stoian, ***Pedagogia modernă şi contemporană***. Bucureşti, 1976.

❖ Nicolae Albu, ***Istoria şcolilor româneşti din Transilvania între 1800-1857.*** Bucureşti, 1971.

❖ Ciocian, ***Şcoli şi dascăli din Sălajul de altă dată***, în ***Şcoala noastră***, nr. 5/2003.

❖ Irina Pop Bistriţeanul, ***Băseştii şi ilustrul său bărbat Gheroghe Pop de Băseşti***. Cluj-Napoca, 1995.

Gheorghe Şincai – Founder of Romanian Schools from Transylvania

Abstract

From the very beginning of his didactic career, Şincai was guided by the ideea of making something în order to improve Romanian educational system from Transylvania. First as a teacher at Blaj, then as a general manager of Romanian schools from Transylvania, he did his best in increasing the number of schools – he founded over 300 – and in a better professional preparation of teachers. Thus, he personally organised special courses for teachers and only after graduating they received the right of teaching children.

Şincai was also interested in books, school manuals and he tried to pass this terrible lack by writing some of the first Romanian courses, not only for teachers, but also for students. Among them, we may mention: ***Gramatica latino-română***, ***A.B.C. sau Alphavit pentru folosul şi procopsala şcoalelor normalesci a neamului românesc***, ***Catehismul cel mare, cu întrebări şi răspunsuri, alcătuit şi întocmit pentru folosul şi procopsala tuturor şcoalelor normăleşti a neamului românesc***, ***Îndreptare către aritmetică, întâia parte, alcătuită şi întocmită pentru folosul şi procopsala tuturor şcoalelor normăleşti a neamului românesc***.

Everything he did was for the benefit of his people, because he considered that man can evoluate through science and education.

BDD-A19301 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 20:14:15 UTC)